

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:7

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Dr K. Fernhout, Baarn; Drs D. J. Galle, Haarlem; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggelerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Tzum; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; Dr J. C. Rulmann, Wassenaar; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; D. Stroot, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr C. Veenhof, Harkatede; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

DOLEANTIE-NUMMER

EERSTE BLAD

Het werk Gods in het kerkelijk gebeuren te Amsterdam in 1886.

De Heere regeert.
Dit Schriftwoord, zoo menigmaal in de Psalmen voorkomend, en zoo dikwerf in Israëls geschiedenis bevestigd, bleek evenzeer waar in de latere eeuwen en betreffende de Kerk en hare reformaties telkens.

Luther trad op tegen de aflaatprediking, en wilde de menschen weer de waarheid der Heilige Schrift van de vergeving der zonden uit Gods loutere genade om Christus' wil doen verstaan. Aan het optreden als Kerkhervormer dacht hij niet. God leidde het, mede door het doen der bestrijders, alzoo, dat hij al verder en verder gevoerd werd, en de gezegende Kerkhervorming mocht aanvangen.

Ds H. de Cock zag het verderf in de prediking van vele predikanten in de Hervormde kerk. Hij getuigde er tegen door woord en daad, zonder de Reglementen te overtreden. Ondanks dit laatste werd hij toch geschorst en weldra afgezet. Door het onrechtvaardige handelen der vijanden des Heeren werd hij tot afscheiding gedwongen, en mocht hij in deze landen eene reformatie der Kerk door afscheiding in gang brengen.

Het was ook hier weer, gelijk meermalen in de geschiedenis van 's Heeren volk en Kerk, dat de vijanden medewerkten om tot stand te brengen, wat zij eigenlijk wilden verhinderen, en waartoe 's Heeren dienaren uit zichzelf misschien niet gekomen zouden zijn. Pharao en de Egyptenaren dreven immers ook eindelijk de Israëlieten uit het land, hoewel zij hen hadden willen vasthouden en zich doen dienen, en ondanks de Israëlieten weinig genegen waren uit Egypte weg te trekken, Ex. 12:31-33; 5:21; 16:3; 17:3.

Iets soortgelijks kunnen we ook weer aanschouwen bij de Doleantie-beweging, bepaald in haar begin te Amsterdam.

Haren leiders was het wel te doen om de Hervormde Kerk tot reformatie te brengen. Uit Dr A. Kuypers Tractaat van de Reformatie der kerken kan het nog geweten worden. En men meende dat te kunnen bewerken, door de plaatselijke kerken het haar opgelegde hiërarchisch juk af te bestuut te doen afwerpen. De Rechtsbevoegdheid onzer plaatselijke kerken van Jhr Mr A. F. de Savornin Lohman en Dr F. L. Rutgers stelt dit in het licht. Maar in den weg, dien men zich uitgestippeld had, is het niet gegaan. Gods wegen waren ook hierin hooger dan die van menschen, en Zijne gedachten hooger dan de hunne, Jes. 55:9. Wederom hebben toen de vijanden moeten dienen om inzake Kerkreformatie het te doen komen tot datgene, waartoe men niet had wenschen te komen.

In De Heraut van 5 Dec. 1886, nadat op 1 Dec. daaraan voorafgaand 75 ambtsdragers te Amsterdam door de Synodale hiërarchie waren afgezet, schreef Dr A. Kuypers o.m.: „De Heere is aan de spitse getreden, en Hij gebruikte het conflict, om te verlossen wie in banden zaten, en vrij te maken wie neerzaten in de schaduwen des doods. Maar al gebruikt Hij hiertoe het conflict, daarom is de redding toch niet uit het conflict gekomen. Want dit ziet nu ieder toch daghelder, al uw pogen, hier of elders, om meester in het Kiescollege te zijn, om den Kerkeraad te zuiveren, of het Beheer te beveiligen, het baat u, als de ongerechtigheid ten slotte voor niets terugdeinst en de sterke arm van de

politie zich tegen u keert, toch niet met al. Dit alles moge dan zijn vrucht hebben gehad, als middel tot bewerking van de geesten, als kracht om organisch te verbinden, en om denkbeelden en begrippen te verhelderen, maar het heil kwam er niet door. Als de Synodalen schuchterlijk waren teruggetreden, zouden we nog in ons marasme voortkruipen. En dat er thans redding daagt, ligt juist, niet aan ons beleid, maar aan het voortwoekeren van hun ongerechtigheid. Uit dien hoofde belijden we daarom, dat de vrijmaking, waarin we roemen, niet vrucht van ons lobben en wroeten, maar daad des Heeren is. In onze gedraglijn was slechts één ding dat vrucht droeg, en dat ééne was de vast besloten wil, om van de innerlijke leugen en onwaarheid, aan heel den valschen toestand, wat het dan ook kostte en hoe het ook ging, een einde te maken. Maar de mogelijkheid om door verzet tegen de organisatie binnen de perken der organisatie de kerk te reformeeren, waar we dan in beginsel ook altoos vlak tegenover stonden, is nu meer dan ooit gebleken volkomen ijdel te wezen.”

In Amsterdam hadden in het laatst van 1885 leerlingen van Moderne predikanten een attest van goed zedelijk gedrag aan den Kerkeraad der Hervormde Kerk aangevraagd, om dan daarmede elders bij eenen Modernen predikant „aangenomen” te worden, en aldus leden in volten rechte van de Kerk te Amsterdam te worden. Deze manoeuvre werd door hen op touw gezet, omdat de rechtzinnige ouderlingen, die aan deze Moderne predikanten te Amsterdam ter assistentie toegewezen waren, weigerden bij het onderzoek dezer leerlingen door die predikanten tegenwoordig te zijn. Maar de Kerkeraad wilde zoodanig attest slechts afgeven, wanneer die leerlingen hem verklaarden, dat zij elders belijdenis wenschten af te leggen van hun oprecht en hartelijk geloof in den Heere Jezus Christus, als onzen eenigen en altoosgenade Zalmgmaker, welke overgeleverd is om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking; zie De Heraut van 15 Nov. 1885.

Toen deze leerlingen zich beriepen op het Classicaal bestuur, stelde dit den Kerkeraad in het gelijk. Maar alzoo niet het Provinciaal Kerkbestuur, dat integendeel den Kerkeraad gelastte binnen zes weken de gevraagde attesten af te geven. Nu was deze weigering der ouderlingen tot bedoelde assistentie der Moderne Predikanten rechtmatig en naar Gods Woord, en evenzoo de weigering van den Kerkeraad om de gevraagde attesten af te geven.

Dit was een begin van ambtelijke gehoorzaamheid aan den Heere en Zijn Woord.

Maar ook slechts een begin.

En dat nog gepaard ging met erge ongehoorzaamheid.

Want de leeraars dezer jonge menschen, hunne Moderne predikanten, liet men ongemoeid hunnen arbeid voortzetten.

Evenwel was er nu toch een begin van ambtsrouw in dezen.

Doch op zichzelf zou deze weigering niet tot eenige reformatie der kerk geleid hebben, wanneer het daarbij gebleven ware. De Moderne predikanten zouden dan toch voortgegaan zijn de gemeente geestelijk te verwoesten en leerlingen te kweken, die daarna wederom langs eenen omweg leden in volten rechte van de Kerk te Amsterdam zouden willen worden. Het Classicaal bestuur, of eventueel het Provinciaal Kerkbestuur, zou de ge-

vraagde attesten afgegeven, en de noodige inschrijvingen gedaan hebben; eigenlijk waren sedert 15 Januari 1886 de attesten overbodig geworden, en aan den Kerkeraad de macht om ze te weigeren ontnomen. De Heraut van 10 Jan. 1886.

Toen echter greep God in, en wel op een wijze als Hij Jozef naar Egypte deed voeren om hem zijns vadershuis en Gods volk in het leven te doen behouden. Gij hebt mij herwaarts niet gezonden, maar God Zelf, zeide Jozef daarom later tot zijne broeders. Gen. 45:8. En nog later: Gijlieden wel, gij hebt kwaad tegen mij gedacht, God heeft dat ten goede gedacht, opdat Hij deed gelijk het te dezen dage is, om een groot volk in het leven te behouden. Gen. 50:20.

Den eersten December 1886 ontzette de Synode vijf dienaren des Woord en zeventig ouderlingen en diakenen te Amsterdam, die reeds sedert den aanvang van het jaar geschorst waren om zekere verandering in het Reglement van het beheer der kerkelijke goederen te Amsterdam, aangebracht, uit hun ambt, vgl. De Heraut van 12 Dec. 1886.

En daarmede was de leerling geworpen. God had Zijne getrouwe dienaren, hoe weinig getrouw zij dan ook tot dien tijd nog geweest waren, genoopt, en wel door de hand der vijanden, om metterdaad de reformatie Zijner kerk ter hand te nemen, zooals Hij ook ruim vijftig jaren tevoren Zijn trouwen dienaar Ds H. de Cock en anderen door afzetting had doen noodzaken, voorwaarts te gaan ter wederoprichting Zijner zoozeer vervallen Kerk in deze landstreek.

Nu moest men verder. De weg naar achteren was afgesneden. Daar waren de Egyptenaren. Ter zijde was geene ontvluchting meer. Men moest de zee in, om die echter, evenals Israël weleer, ook behouden en vrij door te komen.

De theoretische onderscheiding tusschen de plaatselijke kerken en de Synodale hiërarchie, hoezeer naar recht gemaakt, bleek niet tot eene scheiding doorgevoerd te kunnen worden. Kerkeraden, ambtsdragers, kerken, mochten „het Synodale juk afwerpen”, zij werden uit de Hervormde Kerk geworpen, afgezet, uitgebannen, en kwamen te staan waar ook de getrouwen van 1834 en volgende jaren waren beland: buiten de Hervormde Kerk.

Het Synodaal bestuur bleek zich op die wijze van de Hervormde Kerk meester gemaakt, en zich als om en door haar heengestengeld te hebben, dat van losmaking zijner banden niet meer bleek te kunnen komen.

Slechts breuke kon hier verlossing brengen, en tot trouwe ambtsbediening de gelegenheid openen.

Weldra vonden dan ook de Afgescheidenen van 1834 en volgende jaren, en de Doleerenden van 1886 e.v.j., elkander, en verenigden zich tot de Gereformeerde Kerken dezer landen. Zij stonden toch niet alleen op denzelfden grondslag van eene zelfde belijdenis, met dezelfde liturgie en kerkregering, nu afgezien van het Reglement van 1869, dat terzij gesteld werd, maar zij bevonden zich ook op hetzelfde terrein: buiten de Hervormde Kerk.

De theorieën over kerkreformatie mochten een weinig verschillen. Beider factische toestand was dezelfde. Beiden waren om hunne trouw aan des Heeren dienst, met hoeveel gebreken hun trouwbetoon nog gepaard mocht gaan, uit hun ambt geworpen, en aldus uit de Hervormde Kerk gedrongen.

Nu moesten zij voort.

God had hen als tegen hun begeeren in vrijheid gesteld.

Hunne overleggingen en berekeningen waren fout uitgekomen. Het hart des menschen overdenkt zijnen weg, maar de Heere stuurt zijnen gang. Spr. 16:9. Vgl. ook Jeremia 10:23.

Zijnen raad had Hij doorgevoerd, en Zijn werk had Hij gedaan, ook door middel van Zijne en hunne vijanden, om aldus hen en Zijne Kerk in de vrijheid van Zijnen dienst te leiden.

Hij regeert, en heeft dat zoowel in 1886, als in 1834, getoond, ten goede en tot blijdschap van die Hem liefhebben en vreezen, en tot verlossing en opbouw Zijner Kerk.

Kampen.

S. GREJJDANUS.

O. Volk van God, dat zonkt in smaad door trouwverbreking:

Maar, in dien smaad geeft, weer boete

doend', met smeeking

Aantiept der Vaderen God: „O God: stuit

de ontwrichting

Van zielevastheid, van Uw Kerk, van 't

vaste Woord!"

..... God heeft gehoord!

Uit deernis met uw smaad, schonk u Zijn

trouw deez' stichting.

„De Heraut", 31 Oct. 1880, Nr. 150.

(De Stichting der Vrije Universiteit.)

Geen hiaat.

En ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze petra zal ik Mijne gemeente bouwen, en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen.

Matth. 16:18.

Het is niet verheffend te lezen in Mattheus 16 wat de menschen van Jezus begrepen hebben. Het allermeeste schijnt te zijn, dat zij in Hem een voorlooper zien. Op zijn allerschoonst zullen zij zich straks Zijner herinneren. Maar de Heiland stelt daar iets anders tegenover. Hij zal geen menschen krijgen, die zich Zijner herinneren, maar die Zijn Naam zullen belijden, en die dat doen zullen als gemeente, als kerk. Er zal komen een heilige algemeene christelijke Kerk, die belijden zal: Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods.

En Simon Bar-Jona is de eerste, die belijdenis gedaan heeft, die gesproken heeft de taal dezer christelijke kerk: Gij zijt de Christus, de Messias. En deze Simon Bar-Jona zal ook Petrus zijn. Hij zal straks als rotsman openbaar worden, wanneer de bouw dezer christelijke kerk begint. De mensch Simon Bar-Jona heeft belijdenis gedaan, de ambtsdrager Petrus zal straks, met de andere apostelen, belijdenis afnemen. En om belijdenis af te nemen zullen zij haar eerst formuleeren. Zoo worden zij de groote Voorzeggers in de kerk, en zij, die de kerk binnenkomen, hun nazeggers. Want niemand zal zoo maar in de kerk gaan zitten, en kunnen zeggen: ik ben lid van de una sancta, want ik heb Jezus gevonden. Neen, hij zal daartoe eerst belijdenis doen, en zal dat doen met de door de apostelen voorgelegde formule, want hij zal zuiver belijdenis doen.

Van deze una sancta, die straks komen zal, zullen de apostelen het fundament worden. Ieder zal met hen te doen krijgen, in welke eeuw hij ook de kerk binnenkomt. De bijzondere apostolische roeping is de belijdenis te formuleeren en voor te leggen, opdat iedere nieuwelinge deze zuiver naspreke, met zijn amen-zeggend hart. Zoo zullen zij allen binden aan het apostolaat, opdat zij alle groeien in zekerheid de goede belijdenis gedaan te hebben onder vele getuigen, en alle komen te staan op denzelfden kerkbodem als de apostelen, aanschouwers wordende van dezelfde heerlijkheid.

Zij zullen aankomen, door het goddelijk licht geleid, zij zullen de kerk binnestroomen, die Jezus Christus samenvoegen zal in eenigheid des geloofs. En zij zullen alle belijdenis doen, en zullen hierin met de apostelen te doen krijgen. En ieder zal, belijdenis doende, de continue lijn zien tusschen apostelen, zijn vóór-zeggers, en hem, hun nazegger.

En zal nu deze continue lijn tusschen apostelen en belijders verbroken worden, zal er nu misschien een hiaat komen tusschen ons en de apostelen, zal deze successie van belijdenis doorbroken worden? Immers als dat zou gebeuren dan was de opbouw der kerk verstoord, dan was zij een fictie geworden. Neen, de Heiland geeft de belofte, dat er zulk een hiaat tusschen apostolaat en ons, tusschen de voor-zeggers en na-zeggers, niet ontstaan zal. De poorten der hel zullen de gemeente niet overweldigen. De poorten der hel, dat is de tijdelijke dood. En hier poorten der hel genoemd als vijandige macht, die breken wil het instituut der kerk, en daarmee de successie der belijdenis. En wanneer wordt het doodenrijk de vijand der kerk, der geïnstitueerde amen-zeggers? In tijden van vervolging bijv. wanneer alle belijders dreigen gedood te worden, en er zoo een hiaat

dreigt te ontstaan tusschen de vóór-zeggers en de na-zeggers in de christelijke kerk. En als er zoo'n hiaat is als de continue gebroken is, wie zal dan de zekerheid hebben, dat hij belijdenis doet van hetzelfde geloof, dat eenmaal den heiligen is overgeleverd?

Maar geen nood, zulk een hiaat zal er niet komen. Christus waarborgt de continue lijn tusschen het apostolaat, en de komende belijders. Zij zal niet verbroken worden. Wij zullen in de kerk altijd weten op denzelfden bodem te staan als Simon Petrus, als Johannes, als de gemeente te Antiochië en te Rome. Wij zullen altijd weten, dat wij het vandaag nog zoo zeggen, als het altijd gezegd is in de kerk; er komt geen breuk tusschen fundament en gebouw.

En in dit schoone licht willen wij ook de herdenking van de Doleantie plaatsen: de continue lijn der amen-zeggers zal niet verbroken worden in de kerk in het instituut. En ook bij de Doleantie evenals bij de Afscheiding leeren wij opnieuw: het zich weer institueeren naar Christus' bevel, het weer komen tot wettige samenvergadering, is opgekomen uit de groote worsteling om te staan op het fundament der apostelen en profeten. Want alleen in de kerk, in de una sancta is de belofte van geen hiaat in de continue lijn, alleen in de una sancta kan ik weten, of ik op denzelfden bodem sta als Simon Petrus, als Johannes. In de una sancta heb ik de belofte, dat ook mijn kinderen, en mijn kleinkinderen de goede belijdenis zullen doen onder vele getuigen. Laten wij dit niet vergeten in deze dagen van herdenking. Christus heeft gezegd, dat de poorten der hel de GEMEENTE niet zullen overweldigen, dat dus in de KERK geen hiaat zal komen. Maar wie heeft buiten de kerk, buiten het instituut, de zekerheid, dat hij de goede belijdenis doet, en zijn kinderen straks ook? Buiten de una sancta verlies ik immers al de zekerheden van mijn christelijk geloof.

Geen hiaat — dat is de belofte van Jezus Christus. En dit was ook de vreugde van de vaders der Doleantie. Zij zagen de continue lijn bewaard. En dit zal ook onze vreugde zijn. Wij zitten in de una sancta, en mogen zeggen: ik sta hier op denzelfden kerkvloer, waarop Simon Petrus ook gestaan heeft, en waar hij de eerste belijdenis afnam. Het feest is, dat er geen nevelen zijn, de continue lijn is er tusschen het apostolaat en ons.

Feest? Maar dan ook hard gaan werken voor de una sancta in 't jaar 1936.

H.

v. d. B.

Zoomin water en vuur elkaar verdragen of ook het lam en de wolf saam op den weg kunnen wandelen, evenmin zal het mogelijk blijken, duurzaam in dezelfde Kerk als belijders en als bestrijders van het aloude Christengeloof saam te bidden tot den Heere onzen God.

Dr A. Kuyper, Laatste Woord tot de consciëntie van de leden der Synode, Amsterdam, 1886, blz. 17.

Dr A. Kuyper in Doleantietijd: IJzer tegen leem.

Tusschen reformatie en romantiek ligt een diepe kloof.

De romantiek kan de wereld in bouw en geschiedenis alleen maar in de ongebroken „spanning" zien; die spanning is er vanwege de in wereldbouw en geschiedenis bestaande eenheid der contrasten. Een spanning, die dus in den grond niet „critiek" is, doch de critiek altijd den mond snoert, juist op 'loogenblik, dat deze mond een „laatste" woord zou willen spreken, een woord van vloek of zegen, hel of hemel. Duister en licht, de middelpuntvliedende en de middelpuntzoekende kracht, de naar-God-toe-tendenz en de van-God-af-tendenz, ze liggen in allen wereldgroei, in alle wereldontwikkeling, in alle wereldgeschiedenis zoo vast en zeker ineengestrand, dat men ze nimmer uit elkaar kan halen. Geen God wil het, geen duivel kan het. Dus is de zegen immer door den vloek gerelativeerd; wie den zegen, of den vloek absoluut zou maken, die heeft den kloof van 'twereldhart nog nooit beluisterd.

Geen wonder was het dus, doch heel gewoon gevolg van 't nog vastgebonden liggen in den mystieken droom der romantiek, dat de man van 't z.g. eerste réveil, Bilderdijk, het in de dagen van de Afscheiding nimmer heeft kunnen brengen tot de reformatie van de kerk. En dus ook niet tot die van 't volk.

Bilderdijk.... hij heeft het „gevaarlijke" thema der „wereldharmonie" zich voor de aandacht geplaatst. Hoor Bavink over hem spreken in zijn studie over dezen „denker en dichter". Hij vermeldt, dat Bilderdijk de „monadenleer" van Leibniz „zeer schoon en schrander" vond. Geheel ermee instemmen kon Bilderdijk niet; maar wie zo „schoon" vindt, — en wij voelen dat tegenwoordig sterker dan ooit — die is toch uit zijn eigen mond reeds gecoörd. Zoo iemand kan,

zoals Bilderdijk ongetwijfeld heeft gedaan, zoeken naar een totaal andere wereldbeschouwing; doch, zoolang hij het eerepraedicaat van daaraan („schoon") niet terugneemt in zijn beoordeeling van Leibniz, kan dit „onderscheid" tusschen Leibniz en zijn eigen wereldbeschouwing hem nooit helder voor oogen komen staan (Bavink, 65). Want in de leer van Leibniz, volgens wiens theorie der „harmonia praestabilita" de wereld als een goed geregeld uurwerk afloopt, ligt een wereldbeeld ontworpen, dat voor de onvervalsche begrippen van „vloek" en „zegen" geen plaats meer overhoudt. Bilderdijks leer der „wereldharmonie" is straks dan ook gedwongen, Genesisverhaal van het begin der dingen om te zetten: de val der engelen wordt immers door Bilderdijk geplaatst in een aan de formatie van deze onze aarde, en aan den loop van deze onze geschiedenis voorafgaande periode. Zoo is Bilderdijk straks gevangen in de strikken der natuurfilosofie van de romantiek; en Schelling wordt straks zijn wel zeer onbijbelsche leeraar, om het woord „profeet" maar te vermijden.

Zoo worstelen straks in Bilderdijk bijbel en romantiek; en hij komt er niet boven uit. De „antithese" wordt van haar laatste en eerste verschikkelijkheid ontdaan; want zij is toch ook op haar manier regulair; ze behoort — ziedaar de echte trek der romantiek — tot de regelmatige ontwikkeling der „wordende" wereld. Het heela „bestaat in tegenstrijdigheden", en God heeft ze „in het kunstgewrocht van 'tonbegrijpelijk één" met elkaar in evenwicht gehouden; beurtelings steunen en vervangen ze elkaar:

„Heelal bestaat uit tegenstrijdigheên, Die door Gods hand in evenwicht gehangen, In 't kunstgewrocht van 'tonbegrijpelijk één Zich beurtelings en steunen en vervangen.

Heeft Bilderdijk, wat hij daar schrijft, consequent ingedacht, en de woorden, met name als hij het over de „tegenstellingen" heeft, op een goudschalen gewogen? Er is geen sprake van; anders zou hij nooit zoo lang het bij den bijbel hebben uitgehouden. Maar juist dit tegen zichzelf verdoelende denken maakt hem tot reformatie-werk, ook tot een waarachtigen réveil, onbekwaam. Het is zijn „noodlot", dat in den tijd, waarin De Cock leer zien, dat God geen enkele tegenstrijdigheid oot met de andere in evenwicht doet hangen, of vervangen, Bilderdijk hem alleen laat; zich in chiliastische droomerijen verliest (Christus komt in 1848, of neen, in 1850, of neen, in 1830 waarschijnlijk terug); het dualisme niet overwinnen kan, en a staat is, te vertellen aan den jongen Willem van Hogendorp, dat hetgeen in de Openbaring van Johannes van het beest gezegd wordt, op den koning kan slaan, „omdat" en „in zooverre", die de natie representeert".

...

Dr A. Kuyper heeft eens dit vers van Bilderdijk geciteerd. Dat hij de denkfout van den dichter daarbij geheel en al heeft blootgelegd, zouden wij niet durven beweren; in zijn verhandeling over Bilderdijk loopt hij althans over die „tegenstrijdigheden" — de groote crux — vrijmoedig heen, door er iets in te lezen, dat wel gereformeerd, maar niet bilderdijkiaansch was. „t Heelal" — aldus interpreteert, wel wat erg vergoelijkend, Dr Kuyper het vers van Bilderdijk — „t heelal was geen hoop aangerolde steenen, die wij eerst te stapelen hadden, maar van meet af het „éene" machtig kunstgewrocht van 'tonbegrijpelijk één". En zoo kon Kuyper zijn held, Bilderdijk, de eere geven, dat hij „het verweekte hersengestel van ons volk" „van" zijn „dronkemansduizeling" „tot de orde riep". Het lijkt ons wel wat te veel gezegd.

Maar wat niet te veel gezegd is, dat is dat dat Kuyper zelf het volk van zijn dronkemansduizeling tot de orde geroepen heeft, niet het minst in zijn doleantiestrijd. En dat hij dit kon doen, dat hij straks zich met De Cock heeft kunnen verbinden in den dienst der op Gods termijn van „heden" werkende gehoorzaamheid, die de kerk en het volk vernieuwen zou, dat is te danken aan zijn steeds sterker wordend besef van de onoverneembaarheid der „tegenstellingen", de onoverneembaarheid van „ijzer" en „leem".

IJzer en leem — het is waar, dat de onder dezen titel bekende rede van Kuyper feitelijk niet de worsteling der doleantie, doch die der Vrije Universiteit op het oog had, toen hij in de Franse Kerk van Den Haag — de Kloosterkerk was er voor geweerd — een inleiding gaf op het gebod voor deze hogeschool. Maar men vergete daarbij niet, dat Kuyper's eigen woorden, daar in die walsche kerk gesproken, dadelijk tusschen den wetenschappelijke strijd der Vrije Universiteit en de kerkelijke worsteling niet alleen analogie, maar ook rechtstreeksch verband zagen liggen. „In zooverre de vraag, of ge er op uit zijt, om IJzer en Leem te mengen of te scheiden, een denk- en levensbeginsel raakt, dat met innerlijke logische drijfkracht op elk terrein doorwerkt, heeft men, wie beseft dit niet, volkomen gelijk, dat het optreden van onze Vrije Universiteit OP ELK EN DUS OOK OP KERKELIJK GEBIED, de valsche vermenging in gevaar brengt" (10). „Niet slechts

een kerkrecht diepgaand gons ons en onze IJzer en Leescheljk zaad, ten, vermengd, IJzer en Leescheljk niet, al zo dus, ook al moest

En dan ko verhandeling, maakt", en tot haar sabb onder erkenn leggen kan, En er kom wordt daarbij toch zakelijk de ordening, en die zonde gere synthese. IJzer en Leescheljk besta „maal" word sche dat in zonde". De strijdenden vo Dr A. Kuyper Kuyper, wede God scheidin heilig is. Ook gaan. Die sch denis: ze mo verbroken", er al te loopen" de continue scheiding en een breuke kracht (ib.). „consciëntie da missen en doe het aan, om, maker, een Z den aanbazer schuwen? Ne tegenstanders wekken, dan tool de somb zijn al de he voor de heldom van wat valsc den en breu En dan ge rede, de hoog verhand, getu in wetensc ding" te verd onvernijdbaar haar aanmatig weigevende, r ten behoefte w wil doen, en het koninklijk kerke te erken zijn, om aan d Zoo zouden tr hij krankzinnig Van Hogendor werpen, die op en zoo zal ool deze ingedro zwichte, van niet uit revol lijke mouterij leste worde een rechtstree voor de roma

Deze op „d uitgesproken n en een uni taal van wat e zon. Wie hee tonen, die zonden ops aan wat zoo merkt, wanne trouwe zom hun „zieke ging hūn deze alle gevallen, gript; daarom dat er ziekter kalm en pass ambtsdragers in hoogmoeds „ziekegeval" gelrouwe am „En dan kom bv. te Amste 1886 door de, daartoe bevoe maakt is van voor allen die late in de membra comp Doleantie, 57) niet langer al te willen gere het oude Inst